

■ ELMÉLETILEG

Á VÉDEKEZŐ TÁRSADALOM, AVAGY A CIVILEK HATALMA:
TÖPRENGÉSEK A MAGYAR CIVIL TÁRSADALOM
HELYZETÉRŐL

– Vitairat a „civilek hatalmáról”

(Ágh Attila)

■ KÖZÖSSÉGEK ÉS CIVIL TÁRSADALOM

CIVIL SZERVEZETEK A KÖZOKTATÁSBAN

– Civil programok sikerének néhány tényezője

(Gerencsér Balázs–Oprics Judit–
Tanító Zsófia–Vagyas Fanni)

■ TÁRSADALOM ÉS ÁLLAM

Á SZEMÉLYI JÖVEDELEMDÓ 1+1 SZÁZALÉKÁNAK
FELAJÁNLÁSA ÉS ANNAK SAJÁTOSÁGA
EGY KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS EREDMÉNYEI ALAPJÁN

(Csongrádi Gyöngyi)

■ VILÁG-NÉZET

FÓKUSZBAN A VAJDASÁGI MAGYAR CIVIL SZFÉRA —
ÖNSZERVEZŐDÉSEK SIKEREI ÉS NEHÉZSÉGEI

(Ágyas Réka–Gruber Enikő–Kovács Sárkány Hajnalka–
Námesztovszki Zsolt–Szügyi Éva)

■ VISSZAHATÁS

ÖNKÉNTESSÉG A KELETI VÉGEKEN

– recenzió Fényes Hajnalka: Önkéntesség
és új típusú önkéntesség a felsőoktatási hallgatók
körében c. kötetéről

(Kaszáné Tóth Katalin)

CIVIL SZEMLE

Szerkesztőbizottság/Editorial Board

Belia Anna, Harsányi László, Kirschner Péter, Kuti Éva,
Marschall Miklós, Miszlivetz Ferenc, Nagy Ádám

Szerkesztőség/Editors

Felelős szerkesztő/Executive Editor
Rovatszerkesztők/Editors

Nárai Márta
Csongor Anna (Társadalom és állam/Society and State)
Kákai László (Elméletileg/Theoretically)
Péterfi Ferenc (Közösségek és civil társadalom/Community
and Civil Society)

Képszerkesztő/Image Editor

Sebestény István (Világ-nézet/International Review)

Online szerkesztő/Online Editor

Gönczö Viktor

Bod Levente

Cikkjavaslatokat, ötleteket, véleményeket a civilszemle@gmail.com címre várunk.
Előfizethető a www.civilszemle.hu címen

Kiadó

CIVIL SZEMLE ALAPÍTVÁNY

www.civilszemle.hu

1137 Budapest, Pozsonyi út 14.

Tel./fax: (+36-1) 221-8099

E-mail: civilszemle@gmail.com

Felelős kiadó: Nizák Péter kuratóriumi elnök

Készült a Pharma Press Nyomdában

Felelős vezető: Dávid Ferenc

ISSN 1786-3341

■ ■ ELMÉLETILEG	
Ágh Attila: A VÉDEKEZŐ TÁRSADALOM, AVAGY A CIVILEK HATALMA: TÖPRENGÉSEK A MAGYAR CIVIL TÁRSADALOM HELYZETÉRŐL – Vitairat a „civilek hatalmáról”	5
■ ■ KÖZÖSSÉGEK ÉS CIVIL TÁRSADALOM	
Gerencsér Balázs–Oprics Judit–Tanító Zsófia–Vagyas Fanni: CIVIL SZERVEZETEK A KÖZOKTATÁSBAN – Civil programok sikerének néhány tényezője	31
■ ■ TÁRSADALOM ÉS ÁLLAM	
Csongrádi Gyöngyi: A SZEMÉLYI JÖVEDELEMDÓ 1+1 SZÁZALÉKÁNAK FELAJÁNLÁSA ÉS ANNAK SAJÁTOS SÁGA EGY KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS EREDMÉNYEI ALAPJÁN	59
■ ■ VILÁG-NÉZET	
Ágyas Réka–Gruber Enikő–Kovács Sárkány Hajnalka–Námesztovszki Zsolt– Szügyi Éva: FÓKUSZBAN A VAJDASÁGI MAGYAR CIVIL SZFÉRA — ÖNSZERVEZŐDÉSEK SIKEREI ÉS NEHÉZSÉGEI	77
■ ■ VISSZAHATÁS	
Kaszáné Tóth Katalin: ÖNKÉNTESSEG A KELETI VÉGEKEN – recenzió Fényes Hajnalka: Önkéntesség és új típusú önkéntesség a felsőoktatási hallgatók körében c. kötetéről	97
■ ■ SZERZŐINK	101

FÓKUSZBAN A VAJDASÁGI MAGYAR CIVIL SZFÉRA — ÖNSZERVEZŐDÉSEK SIKEREI ÉS NEHÉZSÉGEI

Ágyas Réka, Gruber Enikő, Kovács Sárkány Hajnalka,
Námesztovszki Zsolt, Szügyi Éva

Bevezető — A civil szféra társadalomban betöltött szerepe

■ A civil szervezet megjelenése minden esetben válasz egy adott társadalmi szükségletre, illetve problémára. A civil szervezethez a polgárok önkéntesen csatlakoznak, munkájában önként vesznek részt érdekeik és értékeik megjelenítése és védelme érdekében. A társadalom legkülönbözőbb igényeit hivatott megjeleníteni és kezelni, olyan mechanizmusokat működtet, amelyek által a kormányzat és a piac a közösség által ellenőrizhető és felelősségre vonható. Közvetít az állam és a polgárok között, valamint a polgárok és a gazdasági hatalom között. Működésük az államtól független. Előmozdítják a pluralizmust és a változatosságot. A civil szervezetben a döntéshozatal tükrözi a közös akaratot, melyet közös mérlegelés, kompromisszumkötés előz meg, mely során megszűrik az egyéni véleményeket. Ezáltal elképzelhető, hogy a végső döntés a csoport számára ideális, viszont nem egyezik meg teljes egészében egyetlen egyéni érdekekkel sem.

Az első nonprofit szervezetek létrejöttét olyan szükségletek kielégítése generálta, melyek sem a magánszektor, sem az állam számára nem jártak nyereséggel, ezáltal nem állt érdekükben foglalkozni vele. Ilyen szervezetek voltak a szegényházak, árvaházak, öngéplyző, önképző szervezetek. A történelem folyamán a civil szervezetek nem csupán a szociális helyzet javítására irányultak, hasznosnak bizonyultak például a háborús mozgósítás terén is.

Legfontosabb jellemzőik: az önkéntesség, az önkormányzatiság, a függetlenség, az intézményesültség és a profitelosztás tilalma. A civil szervezetek nem függhetnek az államtól, mivel ez megkérdőjelezi a demokráciát, nem zárja viszont ki annak lehetőségét, hogy közfeladatokat lássanak el, vagy állami támogatásból tartsák fenn magukat. Jogi személyiséggel rendelkeznek, intézményesült szervezetek, szerkezetük és működésük feltételei dokumentumban vannak rögzítve. Munkájukat a közhasznúság és a közjó szolgálata jellemzi, hozzájárul a társadalom kiegyensúlyozott, egészséges működéséhez. Megvalósíthat nyereséget, de azt nem oszthatják szét az alapítók és a tagok.

A civil szervezetek esetében különösen fontos kérdés a fenntarthatóság, vagyis a működéshez szükséges források biztosításának módja. A civil szervezetek az önfinanszírozás megvalósítására törekcsenek, vagyis a lehető legnagyobb anyagi függetlenséget próbálják elérni. Ezen igyekezetük a civil szervezetek egy részét új, piaci alapú megoldások alkalmazására ösztönzi, vagyis direkt profitra irányuló tevékenység végzésére készíti őket, ami által figyelmük a nyereség megvalósítására összpontosul.

A szerbiai civil társadalom megjelenési formái és jellemzői

A civil társadalomnak Szerbiában még ha nem is folytonos, de hosszú tradíciója van. Történelmileg a késői XIX., korai XX. századtól tudjuk nyomon követni a fejlődését. A korai civil társadalmat leginkább a szolidaritás tradicionális formái jellemezték, különösen a falusi közösségekben a családi és földműves szövetkezeteken keresztül, de erős hatást gyakorolt a szerb ortodox egyház is. Kezdetben vallásfelekezeti és foglalkozási alapon szerveződtek, majd egyre erősebben nemzeti alapon. Azonban 1945 után, a kommunizmus megjelenésével minden magánvállalkozást, alapítványt és alapot államosítottak és a nonprofit szervezetek működése korlátozva volt. Ezzel együtt viszont megnőtt a sport-, rekreatív, szakmai és hobbi szervezetek bejegyeztetése, valamint a polgári társulások és az úgynevezett társadalmi vállalatok száma. Azon polgári társulások, melyeknek nem volt semmilyen politikai alapja, sem politikai célja, hivatalos állami szervezatként is működhettek és ezek közül egyesek mind a mai napig léteznek, mint például a Szerb Orvos Szövetség, vagy az Ügyvédi kamara. Ebben az időszakban az jelentett problémát, ha a polgárok független ökológiai szervezetet, az emberi jogok biztosításával, a szabadság és a béke védelmével foglalkozó csoportosulást akartak létrehozni. Ekkor az állam azonnal közbelépett és megakadályozta a megvalósítást.

Az ötvenes–hatvanas évek Jugoszláviájában már szinte minden településen kiépültek a közösségi művelődés színterei – művelődési házak, szövetkezeti otthonok (VMCS 2012).

A civil társadalom a nyolcvanas évek második felétől, a többpártrendszer bevezetésével láthatóan fejlődésnek indult, megnőtt a civil szervezetek és kezdeményezések száma, amelyeknek egy része később politikai párttá alakult át. A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság széthullásával és a politikai pluralizmus megjelenésével kezdődött el a korszerű civil társadalom kialakulása független értelmiségiek kezdeményezésére. Ezek a civil kezdeményezések az uralkodó hatalom megdöntését tűzték ki célul. A kilencvenes évek

elején jelentősen megnőtt a számuk, azonban e pozitív folyamatok ellenére ezt az időszakot drámai események jellemezték – fegyveres konfliktusok, a menekültek beáramlása, a lakosság elvándorlása és az életszínvonal rohamos esése. Ebben az időben azzal a céllal hoztak létre polgári csoportosulásokat és egyesületeket, hogy megakadályozzák a gyűlöletbeszégeket, megállítsák a háborút és az erőszakot, segítsék az áldozatokat és védjék az alapvető emberi jogokat. A civil társadalom akkori résztvevői két irányzathoz tartozhattak: a nacionlista – romboló, vagy a demokratikus – konstruktív irányzathoz. Végül a civil szervezeteknek jelentős szerep jutott 2000 októberében az autoritárius hatalom megdöntésében.

Szerbia európai uniós irányultsága többek közt azt eredményezte, hogy az utóbbi években a szerbiai kisebbségi létben a civil szervezetek jelentősége felértékelődött, mivel az alapításukhoz mindössze három személy elegendő (amelyek közül legalább egynek a Szerb Köztársaság területén lakóhellyel vagy székhellyel kell rendelkeznie). A bejegyzés folyamata néhány héten belül megtörténik és az ilyen alulról építkező kezdeményezések különböző rendezvények és programok megszervezését teszik lehetővé. Jelentőségük abban is megnyilvánul, hogy lehetőséget és jogi alapot nyújtanak a különböző tartományi, köztársasági, anyaországi és uniós forrásokra történő pályázásra.

A Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatalának adatai szerint 2012-ben Szerbiában 19 753 bejegyzett civil szervezet létezett. A civil szervezetek száma az utóbbi két évben évente mintegy 10 százalékkal, azaz 2000 újonnan bejegyzett civil szervezettel bővült. Ez arra enged következtetni, hogy a szerbiai civil szféra folyamatos bővülésével az érdekképviselés is erősödik. Ez alól az egészségügyi és szociális védelemmel foglalkozó civil szervezetek száma kivételt képez, az ő számuk az utóbbi években szinte nem változott. A szerbiai civil szervezetek számát, valamint az alkalmazotti létszámuk és a tevékenységi területük jellemzőit az 1. táblázat ismerteti.

1. táblázat. A szerbiai civil szervezetek száma, valamint az alkalmazotti létszámuk és a tevékenységi területük jellemzői

	2012	2013	2014
A civil szervezetek száma összesen (db)	19 753	21 899	24 454
Szolgáltatási tevékenységet végző civil szervezet (db)	19 487	21 667	24 218
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenységet folytató civil szervezet (db)	79	48	50
Egészségügygel és szociális védelemmel foglalkozó civil szervezet (db)	187	184	186
Alkalmazottak száma (fő)	6 230	6 781	7 056

Forrás: Saját szerkesztés – Republički Zavod za Statistiku 2013b; Republički Zavod za Statistiku 2014; Republički Zavod za Statistiku 2015 alapján.

A legnépesebb tagsággal a szakszervezetek (szindikátok), a politikai pártok, a nem kormányzati szervek és a sportegyesületek rendelkeznek. Kevesen vesznek részt viszont valamely természetvédelmi egyesület munkájában, mint ahogyan az önkéntesség, az

önkéntes segítségnyújtás, illetve adományozás is ritka, nem szervezett és általában a krízishelyzetekben jellemző csupán a szerbiai polgárok többségére. A férfiak részvétele valamely civil szervezetben magasabb (53,4 százalék), mint a nők részvétele (40,9 százalék). A nők részvétele főként Kelet-Szerbiában (21 százalék) és Dél-Szerbiában (49 százalék) mondható alacsonynak (Milivojević 2006). Az urbánus területeken a lakosság szintén jellemzően nagyobb számban vesz részt valamely civil szervezet munkájában (49 százalék), mint rurális közegben (39 százalék).

A civil szervezetek jellegüket tekintve mintegy 80 százalékban önálló szervezetként működnek, illetve több mint 50 százalékuk regisztrált tagja valamely más szervezetnek. Tevékenységi területüket tekintve főként helyi jellegűek (40 százalék), a többi regionális, tartományi és országos jellegű közel azonos arányban.

A legrégebbi, még ma is létező vajdasági magyar civil szervezet a Kúlai Népkör, amely 1868-ban alakult. Szorosan követte a kúliaikat a mai napig is az egyik legerősebb egyesület, a szabadkai Népkör, 1871-ből (VMCS 2012). A XX. század elejétől a második világháborúig a civil társulások leggyakoribb formái az alapítványok és az önkéntes szervezetek voltak.

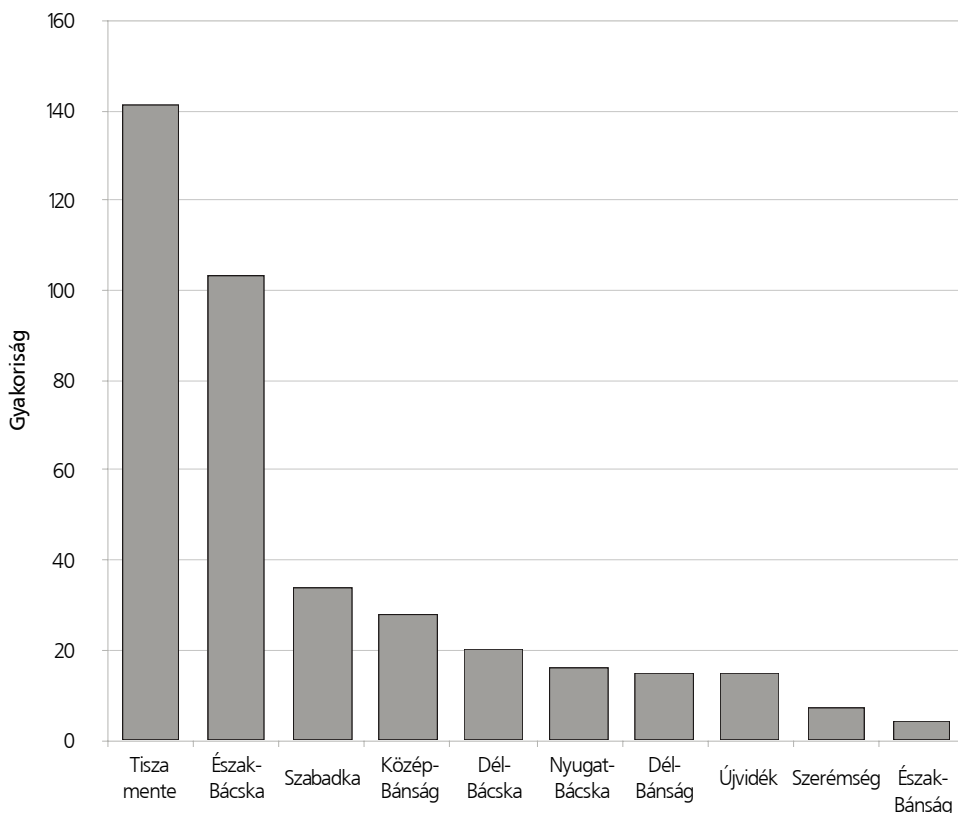
A Vajdaságban több mint 500 magyar civil szervezet működik, ami a Szerbiában bejegyzett egyesületek 3 százalékát képezi. A civil szervezeteket elemezve megfigyelhető, hogy elsősorban oktatással, neveléssel-képzéssel, ismeretterjesztéssel, illetve jelentős mértékben kulturális és közművelődési tevékenységekkel foglalkoznak. Ezek mellett kiemelhető hányadú az ifjúsággal kapcsolatos tevékenység (VMCS 2012). 2003-ban elkészült a határon túli magyar közösségek kulturális és közművelődési intézményrendszerének adatbázisa, amelyből kitűnik, hogy Szerbia több száz egységből álló kulturális intézményrendszerrel rendelkezik (Fábri 2005). A vajdasági magyar civil szervezetek fő tevékenységi köréről elmondható, hogy főként kultúrával foglalkoznak (26,2 százalék), ezt követik a hagyományápolással (9,7 százalék), illetve az oktatással (9,7 százalék) foglalkozó civil szervezetek. Nagyobb részben vannak jelen a civil szférában a szabadidős tevékenységek területén működő (7,8 százalék), a valamely hobbi-val foglalkozó (7,8 százalék), valamint a szociális ellátás területén tevékenykedő (7,8 százalék) civil szervezetek (VMCS 2012). A jelentősebb szervezetek, melyek a legnagyobb tagsággal és legjobb mozgósítási képességgel bírnak, leginkább a tömb-magyar területeken működnek: a Tisza menti régióban, Észak-Bácskában és Közép-Bánát területén, illetve azokban a városokban, amelyek valamilyen módon összefogják a térség fiataljait. Ilyen Szabadka és Újvidék, ahol az egyetemisták tömörülnek, vagy Zenta, ahol szintén magas színvonalú kulturális élet zajlik. A legtöbb szervezet a saját városában tevékenykedik, ott szervez programot, és legfeljebb a város vonzáskörzetébe tartozó települések fiataljait tudja mozgósítani. A vajdasági civil szervezetek székhelyének területi megoszlását az 1. ábra mutatja be.

2010-ben a Magyar Nemzeti Tanács keretein belül megalakult a Civil Konzultatív Testület, mely a kezdetektől egy stratégiai terv kidolgozásán fáradozott, melynek segítségével megerősödhetne a civil szféra a Vajdaságban. A stratégiát megelőző kutatások helyzetjelentései ugyanis azt támasztották alá, hogy a vizsgált közeg túlságosan is megosztott, és szükség lenne egy egységes iránymutatásra. A 2012-ben elkészült stratégiát hat

évre tervezték, melyet kétévente újratárgyalnak, az útközben felmerülő esetleges problémák miatt. A stratégia nem fogalmaz meg konkrét cselekvési terveket, csak felvázol egy ágazati stratégiát, melynek eredményeit a tervezett periódus után megvizsgálva továbbgondolnak. „A stratégia célja, hogy kijelölje azt az irányt, amely mentén el kell indulni a magyar civil társadalom fejlesztésének érdekében.” (VMCS 2012)

1. ábra. A vajdasági magyar civil szervezetek székhelyének területi megoszlása

A szervezet székhelyének régiója, N=383

Forrás: VMCS 2012

Szintén a Magyar Nemzeti Tanács kezdeményezésére készült el a Vajdasági Magyar Civil Stratégia részeként a Vajdasági Magyar Civil Kataszter. Ebbe az elektronikus rendszerbe önkéntesen és folyamatos jelleggel jelentkezhetnek a szervezetek, ami a későbbiek folyamán nemcsak megkönnyíti a munkájukat, hanem működésük szempontjából is előnyt jelenthet. A jelentkezés azon kívül, hogy önkéntes, teljesen ingyenes, viszont az ott szereplő szervezetek a tervek alapján a későbbiekben előnyt élvezhetnek egyes pályázatoknál. A Kataszter egy fontos adatbázis, melynek segítségével a Magyar Nemzeti Tanács naprakész információval rendelkezhet a civil szervezetekről.

Fotó/Gönczö Viktor

A vajdasági magyar civil szervezetek munkáját még egy összefogó intézmény, a 2007-ben alakult Vajdasági Magyar Civil Szövetség is segíti. E szervezet célkitűzéseiben szerepel, hogy lehetőségeihez mérten megpróbálja elősegíteni a térségben működő több száz szervezet sikeres együttműködését.

A civil szervezetek bevételeinek nagysága függ a székhelyüktől: a nagyvárosban működő civil szervezetek nagyobb bevétellel rendelkeznek. A civil szervezetek bevételeük 9,7 százalékát tagsági díjból biztosítják, 74,2 százalékát pedig különböző pályázatok útján szerzik (főként önkormányzati pályázatok). A bevétel 8,6 százalékát saját szolgáltatás megfizetésével biztosítják.

A vajdasági magyar civil szervezetek 72,4 százaléka rendelkezik tervezett költségvetéssel. Többségük 100 000¹ dinár alatti költségvetésből gazdálkodik (29,4 százalék), illetve 100 000–500 000² dinár közötti költségvetéssel rendelkezik (24,5 százalék). A szervezetek mintegy 15 százaléka rendelkezik ettől nagyobb költségvetéssel. Ezek a keretösszegek illusztrálják a civil szféra pénzügyi lehetőségeit és céljaik megvalósításának lehetőségeit is.

A civil szervezetek jogi háttere Szerbiában

A Szerb Köztársaság Alkotmánya (Ustav Republike Srbije 2006) kimondja, hogy a nemzeti kisebbségek alapíthatnak közoktatási és művelődési egyesületeket, amelyek finanszírozása önkéntes alapon történik. Szerbiában a civil szervezetek alapítását és működését a Civil szervezetekről szóló törvény (Zakon o udruženjima 2009; 2011) (továbbiakban Törvény) szabályozza.

A Törvény értelmében a civil szervezet önkéntes, nem kormányzati, nonprofit szervezet, amely fizikai vagy jogi személyek önkéntes szerveződésén alapul, közös illetve általános célok és érdekek megvalósítása céljából, amely célok nincsenek az alkotmány, illetve valamely törvény által tiltva. A civil szervezet nyilvántartásba vételének napján jogi személyi státust szerez. Működése nyilvános, alapítása szólhat határozott vagy határozatlan időre. Tevékenységét a törvénnyel, statútumával, egyéb általános aktusokkal és azon szervezet szabályaival összhangban valósítja meg, amelyhez tartozik.

A civil szervezet alapítása az alapítói okirat és a statútum, azaz az alapszabály elfogadásával valósul meg, továbbá a megbízott képviselő megválasztásával az alapítói gyűlés alkalmával. A civil szervezet legmagasabb szerve a közgyűlés, amelyet a szervezet tagjai alkotnak.

A szabályozás kiter a civil szervezetek finanszírozására és támogatására. Eszerint a működéséhez szükséges eszközöket a következő forrásokból biztosíthatja: tagsági díj, önkéntes adomány, támogatás és ajándék (pénzbeli és természetbeli), pénzügyi szubvenciók, hagyaték, kamatok, bérbeadás, osztalék és egyéb törvényes módon, a Szerb Köztársaság költségvetéséből, Vajdaság Autonóm Tartomány költségvetéséből, a helyi önkormányzatok költségvetéséből.

A közérdekű programok – mint a szociális védelem, hátrányos helyzetűek védelme,

gyermekvédelem, idős személyek segítése, egészségvédelem, emberi és kisebbségi jogok védelme, oktatás, kultúra, információ, környezetvédelem, fogyasztóvédelem, korrupció elleni harc, humanitárius programok – finanszírozását vagy részfinanszírozását a Szerb Köztársaság költségvetéséből biztosítja. A kormány, illetve az illetékes minisztérium szerződést köt az adott program megvalósításáról a civil szervezettel, amelynek legalább évente egy alkalommal be kell számolnia a munkájukról és az eszközök felhasználásáról az eszközök folyósítóinak.

Emellett végezhet gazdasági tevékenységet is a civil szervezet, amit a Gazdasági Nyilvántartási Ügynökségnél (Agencija za privredne registre) kell bejegyeztetni.

A vajdasági magyar civil szféra kihívásai – összefoglaló egy empirikus kutatás tapasztalatairól³

A Nemzetstratégiai Kutatóintézet megbízásából a *Külhoni magyar ifjúságkutatás – 2014* projekt keretében készült egy átfogó összegzés a délvidéki ifjúsági civil szervezetekről (Ágyas 2014; Gruber 2014). A kutatás interjúkra támaszkodott, melyek különböző jellegű szervezetek vezetőivel készültek. A szélesebb látószögű megvilágítás érdekében külön figyelmet szenteltek annak, hogy a civil szervezetek közül képviseltetve legyen politikai, kulturális, oktatási, vallási és kimondottan civil társulás is, hiszen ezáltal pontosabb képet kaphatunk arról, hogy egy-egy szféra képviselője hogyan látja az éppen aktuális helyzetet. A projekt az ifjúsági szervezeteket helyezte a középpontba, de mivel a szervezetek besorolása e tekintetben sokszor nem egyértelmű, hiszen kevés olyanról tudunk, melynek tagságát kimondottan a 15–29 év közötti korosztály képezi (lásd nagycsaládosok egyesülete, cserkészek), így a kapott eredmények alapján általános következtetéseket is levonhatunk.

A kutatásba bevont civil szervezetek vezetői a valós társadalmi problémák helyi szintű kezelését tűzték ki célul. A jelenleg uralkodó zavaros társadalmi és gazdasági környezetben, a tömeges elvándorlás közhangulatában is igyekeznek sikeresen tevékenykedni.

A kutatásba bevont vajdasági magyar civil szervezetek a vezetői, képviselői vélemények alapján működésük során három területen találkoznak nehézséggel: akadozó finanszírozás, a szervezeti tagok és a célcsoport aktivitásának stagnálása, valamint az utánpótlás kérdése.

Mint ismeretes, a nonprofit szektor a működéséhez szükséges anyagi forrásokat elsődlegesen pályázat útján tudja előteremteni – ritkán fordul elő a tagdíj vagy egyéb szponzorálás. A szervezetek vezetőivel, képviselőivel készített interjúk során szinte kivétel nélkül komoly nehézségként jelent meg a folyamatos működéshez szükséges anyagi forrás előteremtése. Ebből kifolyólag a vezetők a többi segítővel együtt, akik szintén szívügyüknek tartják szervezetük fennmaradását, önkéntes alapon dolgoznak. A gyakorlatban azt láthatjuk, hogy a szervezetek működésük költségeit általában egy-egy projekthez kapcsolódóan tudják lefedni, viszont ebben az esetekben csak a finanszírozás részleges folytonosságáról beszélhetünk.

„A mi szervezetünknek nincs alkalmazottja. Nincs arra anyagi keretünk. Évente egy-két pályázatot, ha megírunk, abból körülbelül a programjainkat, ha le tudjuk fedni, hogy mindenki nullába jöjjön ki. A munkánk önkéntes.” (vallási szervezet)

A bizonytalan pénzügyi forrásokból következik az is, hogy főállású alkalmazott biztosítására szinte nincs lehetőségük, ami pedig szorosan összefügg a szervezet működésének stagnálásával, vagyis azzal, hogy egyre kevésbé tudnak piacépes programokat nyújtani célközönségüknek. A szervezetek vezetői ugyanakkor hangsúlyozzák az állandó munkatársak fontosságát, kimondottan a pályázatokkal kapcsolatos adminisztrációk és egyéb terhek miatt. Az elmondások szerint több időt tudnának fordítani a pályázatírás kreatívabb részére, az új forráshelyek felderítésére és a kapcsolatok építésére, ami által még sikeresebbek lehetnének.

„Igen, nagyon nagy szükségét érezzük annak egyrészt, hogy [...] mivel egyesületünk szerteágazó tevékenységet folytat, és a szervezői munka [...] nagyon sok időt elvesz, másrészt pedig a pályázatok, az anyagi javak megszerzése borzasztó sok időt kíván. Egyre bonyolultabb pályázatok jönnek, egyre nehezebb az elszámolás, és egyre nehezebb ezeknek az igényeknek eleget tenni, és bizony, hogy nagyon-nagyon jó lenne egy főállású alkalmazott.” (kulturális szervezet)

Az interjúalanyok folyamatosan növekvő pályázati konkurenciáról és az elérhető források csökkenéséről számolnak be. Ugyanakkor egyöntetűen kijelentették, hogy bár lehetne több a pályázatokon elnyert pénz, összességében mégis pozitívnak vélik az ilyen jellegű tevékenységüket, és 70:30 százalékra becsülik a megnyert pályázatok arányát a sikertelenekkel szemben. A vajdasági magyar civil szervezetek megcélznak szerbiai pályázati forrásokat is: helyi önkormányzatoknál és a Vajdaság Autonóm Tartomány kormányának titkárságainál, mégis az anyaországi pályázati lehetőségeket emelik ki, mint a legjelentősebb támogatási formákat. Pályáznak például a Nemzeti Együttműködési Alapnál, a Nemzeti Kulturális Alapnál, a Nemzeti és Szociálpolitikai Intézetnél, az Emberi Erőforrások Minisztériumánál, vagy a Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégiumánál. Nemzetközi programok ritkán valósulnak meg, a kiterjedtebb kapcsolati hálóval rendelkező szervezetek – jellemzően kárpát-medencei (magyar) szintű – számoltak be uniós forrás-szervezésre való törekvésekről. De egyre több szervezet próbál nyitni európai uniós források felé, ezzel egyre inkább kiépülnek, erősödnek a tényleges kapcsolati hálók.

„Remélem, megtalálom azt az utódot, akinek átadhatom a szervezetet, és ő tovább viszi azt, amit mi elkezdtünk. Az érdekérvényesítésben a vajdasági magyar közéletben már fontosabb lesz, mint amilyen most, és európai uniós projekteken fognak dolgozni.” (civil kötődésű szervezet)

Szükséges is a kapcsolati tőke kiaknázása, ugyanis a legtöbb vajdasági civil szervezet életében gond a szilárd anyagi háttér, ezért elengedhetetlen olyan kapcsolatok kiépítése, amelyek segíthetik őket abban, hogy sikeresen valósíthassanak meg határon átnyúló programokat. Önerő hiányában sok szervezet nem is gondolkodik nagyobb volumenű projekteken, pedig ötletek lennének. Sőt, sok esetben a szervezetek vezetői arról beszéltek, hogy regionális szinten, vagy akár szerbiai szinten is bővíteni kellene a kapcsolathálókat, a nagyobb célok elérése érdekében.

„Biztos vagyok benne, hogy nagy lökést tudna az is adni, hogyha nem csak egy Szabadka szintű, hanem, tegyük fel, egy Szerbia szintű együttműködés lenne a szervezetek között. És így segítenének az államnak igazából!” (hallgatói-oktatási kötődésű szervezet).

A hullámzó aktivitás két területen is sújtja a nonprofit szektort: a szűkebb szervezeti tagok, valamint a mozgósítandó célcsoport esetében. A képviselők, vezetők az úgynevezett *aktív tagok lendületének hiányát* abban látják, hogy nekik általában nem elsődleges tevékenységük a szervezetvezetés. A szervezetek vezetőségi tagjai és első számú vezetői ugyancsak önkéntesek, szabadidejükben látják el a vállalt feladataikat – rendszeresen nem tudnak időt szakítani rá – emiatt sokszor a stagnálás stádiumába kerül(het) a szervezet.

„Általában az egyesületek életében [...] van egy kezdeti lendület, egy fejlődés, egy meghatározott eredményesség, és utána a legtöbb egyesületnél krízishelyzetek vannak, meg bekövetkezik [...] egy visszaesés.” (civil kötődésű szervezet)

Jellemzően – kis és közepes méretű szervezetnél – legfeljebb 20 fős aktív tagságról számoltak be, de egyes rendezvények szervezése során ez a szám akár hatvanra is növekedhet. A szövetségeknél 300-400 vagy akár 500 személy is tevékenykedik a helyi szervezetek keretein belül. A gyakorlatban viszont, a civil szervezetek összetételét túlnyomó részt a passzív tagság képezi.

Az, hogy a civil szervezetek általában nem rendelkeznek állandó alkalmazottakkal, hosszú távon már nem csak a hatékony működést vonja kétségbe, hanem egyáltalán a mindennapi tevékenységet is ellehetetleníti.

„[...] néha oda jutunk, hogy megírjunk egy pályázatot vagy nem, mert ha éppen nekem a [saját] munkám a sürgős, vagy nem érek rá, akkor [egyszerűen] elmarad.” (vallási szervezet)

Kisebb gondként említették interjúalanyaink az infrastrukturális hiányosságokat – működéshez szükséges alapvető eszközök és irodák hiányát –, amelyek elmondásuk szerint nem akadályozzák működésüket.

Nem egyedi problémaként jelenik meg a nonprofit szektorban, hogy meglehetősen *nehéz mozgósítani a közösséget*. A megkérdezett vezetők szerint a Vajdaságban kollektív problémaként jelenik meg a fiatal és a többi generáció passzivitása, érdektelensége, amely az egyes programok keresettségében is megnyilvánul. A kötetlen szórakozási lehetőségek inkább vonzzák a fiatalokat, mint az egyéb hagyományápoló, kulturális rendezvények. Ez a demotiváltság több interjúalany szerint is a szocializációra vezethető vissza. Sajnos már a gyerekekre is rányomódni látszik a szülőket, családokat sújtó problémák sora: mint a munkanélküliség, pénztelenség, kiábrándultság, depresszió, sikertelenség, kisebbségi lét.

„Az az igazság, hogy nem csak a fiatalok, hanem a gyerekeken is lecsapódik a társadalom minden rákfenéje. Tehát ők azt magukban hozzák, hordozzák. Én tanítok gyerekeket, felsősöket, és ott pontosan látszódik egyébként, hogy milyen családból érkezik, milyen a háttere, mit tud, milyen... a gyerekeken és a fiatalokon is lecsapódik a szüleiknek az elkeseredése és kiúttalanság érzése. Ez ellen ők általában úgy küzdenek, úgy rea-

gálnak rá, hogy valójában elsősorban bulikba [járnak], nem veszik komolyan az életet, mert nem akarják ezt a keserű létállapotot – ez az én személyes olvasatom, amit esetleg a szüleiknél látnak.” (civil kötődésű szervezet)

A szülők sikertelensége és nehézkes boldogulása, az interjúalanyok szerint, önbizalomhiányt is eredményez a fiatalokban. „Az itteni térségnek biztos, hogy ez egy nagy problémája, hogy már kiskorában azt hallja a gyerek, hogy nem érdemes dolgozni, mert hiába elvettem a búzát, és nem fizetik meg, nem érdemes tanulni, mert hiába a diploma, hogyha [nincs munkahely később]. A gyerek állandóan ezt hallja, hogy nem érdemes, nem érdemes, és ez ivódik bele kiskorától... ő is esetleg befejez valamit, utána elmegy külföldre, és majd valami lesz. Így nem lehet hozzáállni.” (egyházi kötődésű szervezet)

A fiatalok közéleti passzivitásában többen is a nyitottság, a mobilitás és a nyelvtudás hiányát vélik felfedezni.

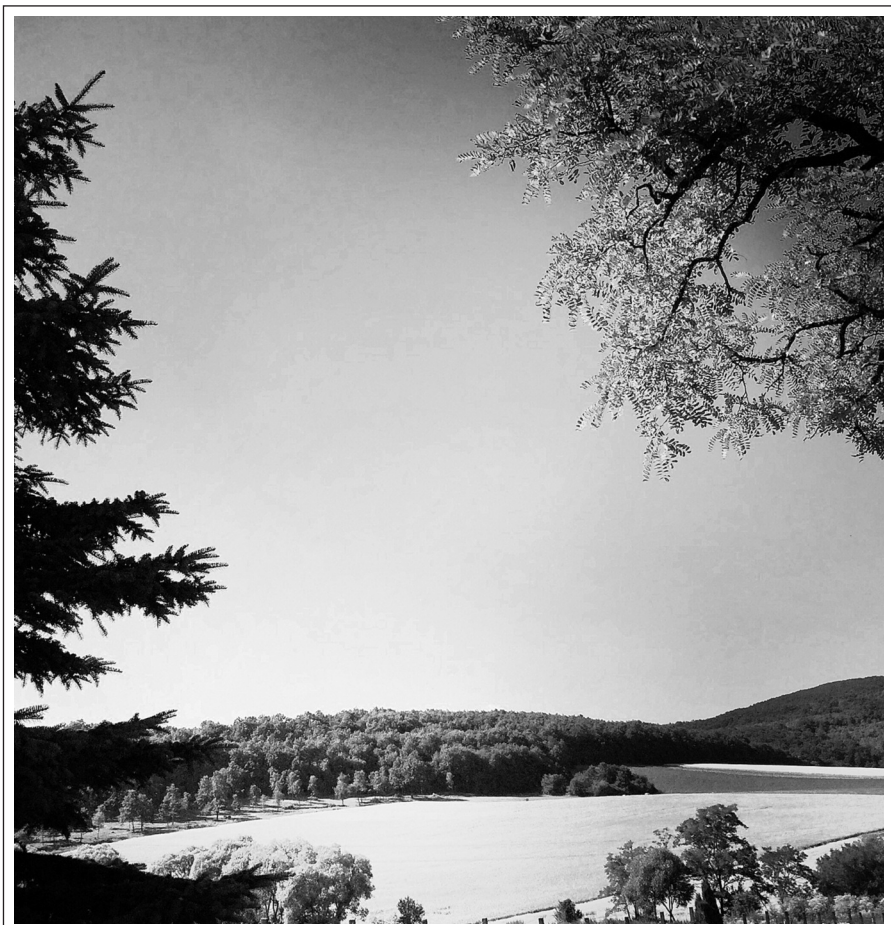
„Hát van egy ilyen félelem is talán bennük így megmutatni magukat, mármint olyan értelemben, hogy ők képesek arra, hogy elmenjenek egy Youth in Action képzésre, ahol angolul kell beszélni, holott nem is olyan szinten megy az angol beszéd, ahogy elképzelelik. Igazából úgy érzem, hogy az önbizalomhiány az, ami nagyon durva és nagyon sok mindenre kihat.” (hallgatói-oktatási kötődésű szervezet)

Annak ellenére, hogy sok esetben a vártnál kisebb tömeget tudnak mozgósítani, a vajdasági magyar civil szervezetek vezetői mégis úgy érzik, a programok, akciók tartalmi szempontból elérik a hatásukat. Azokat, akiknek közvetlen kötődése (szülők, család, barátok útján) van az adott szervezethez könnyebb megszólítani, de sokan úgy érzik, az újabb generációkat egyre nehezebb (lesz) bevonni. A tapasztalatok azt mutatják, hogy azok a fiatalokat, akiket sikerül mozgósítani, szívesen vesznek részt önkéntes munkákban, szervezési vagy akár szociális feladatok ellátásában. Az interjúk alapján arra következtethetünk, hogy ennek oka a társadalmi hasznosság, a személyes sikerélmény igénye.

Harmadik kulcsfontosságú nehézség a szervezetek életében az *utánpótlás kinevelése*. Az interjúk során többen is kihangsúlyozták, hogy a működés fenntarthatósága miatti aggodalom tartja még őket jelenlegi pozíciójukban, mert úgy látják, nehéz (lesz) megtalálni azokat az áldozatos fiatalokat, akik átvennék a stafétabotot.

„[...] minden személy, aki egy idő után elhagyja a szervezetet, helyébe nehéz találni utánpótlást [...] egyrészt valószínűleg azért, mert kevesebb is a fiatal, másrészt pedig, gondolom, vannak egzisztenciális gondok, és akkor persze normális, hogy az önkéntes tevékenység, meg aktivizmus szenved ez miatt. Legnagyobb kihívásnak a szervezet utánpótlásának a biztosítását tekintem. Én gondolom, hogy addig, míg ezeket a rendezvényeket meg tudjuk valósítani, addig itt lesz aktív tagság. Csak hogy ha egy idő után nem tudunk aktív tagokat behozni, akkor meglehet, hogy fokozatosan fognak megszűnni a rendezvények, és akkor lehet egy idő után maga a szervezet [is megszűnik].” (civil kötődésű szervezet)

„Ha optimista szeretnék lenni, akkor [...] egyrészt szeretném átadni a fiatalabbaknak úgy, hogy továbbra is legalább azt a tevékenységi kört megtartsák, amit eddig, ha nem is tudnak bővíteni. Az már nekem egy megnyugvás és egy siker lenne.” (vallási szervezet)

Fotó/Gönczö Viktor

Határozott belső elhatározás szükséges, hogy valaki a szabadidejét nem kímélve, önkéntes alapon vállalja egy nonprofit szervezet vezetői pozícióját, tudván, hogy elenyésző társadalmi és anyagi megbecsülés jár érte. A jelenlegi vezetők inkább hivatásként, életformaként tekintenek erre a posztra.

„A civil [ifjúsági munkát] tettem előtérbe, én azért vagyok tíz éve ennek a diákszervezetnek a tagja, [mert] az ifjúsági szférába belenevelkedtem, ebbe nőttem fel, mondanám, hogy saját gyerekemnek tekintem.” (hallgatói-oktatási kötődésű szervezet)

Mezőgazdaság és a civil szféra a Vajdaságban

Szerbia, és ezen belül a Vajdaság, jelentős mezőgazdasági térség. A Szerb Köztársaság területén 2012-ben a 2 487 886 háztartás közül 628 552 háztartás családi mezőgazdasági gazdaságként tevékenykedett a 631 552 regisztrált agrár gazdaság közül. Összesen mintegy hárommillió hektár földterületen gazdálkodtak. Az átlagos földterület 5,4 hektár. Az agrár gazdaságokat működtetők átlagos életkora 59 év.

A Vajdaság területén 2012-ben a 696 157 család közül 146 269 család mint bejegyzett agrár gazdaság tevékenykedett, azaz legalább egy fő a családból mezőgazdasági tevékenységet folytatott (Republički Zavod za Statistiku 2013a).

Ez azt jelenti, hogy a vajdasági családok 21 százaléka érintett a mezőgazdasági termelésben. Mivel az ország területén nem létezik a mezőgazdasági kamara vagy a termék-tanácsok rendszere, azt gondolhatnánk, hogy a politikai érdekérvényesítés érdekében erős civil összefogás alakult ki.

A vidéki térségek fejlődése és a fejlesztések eredményessége nagymértékben függ attól, hogy milyen a helyi társadalom együttműködési készsége; milyen a társadalmi kohézió, az egyének és a közösségek közötti összetartó erő; mennyire aktív a helyi népesség; léteznek-e működő közösségek; az egyén, a közösség akar-e tenni a település, a kistérség társadalmi-gazdasági fejlődéséért, vagy hogy van-e egyáltalán igény a fejlettebb életminőség iránt (Kis–Kocsis-Nagy 2010).

Amennyiben azonban a mezőgazdaságban tevékenykedő civil szférát kívánjuk vizsgálni, megállapíthatjuk, ahogyan azt Vasa László (2013) is megállapította, hogy jelentős az információhiány a vidéken működő mezőgazdasági, illetve vidékfejlesztési (terület- vagy térségfejlesztési) civil szervezetekről.

A Vajdaságban az érdekképviselőket is ellátó legfontosabb mezőgazdasági civil összefogás a Vajdasági Agrárregyesületek Szövetsége zentai székhellyel, valamint Magyarkanisza község Agrár Uniója.

„A Vajdasági Agrárregyesületek Szövetsége 2006-ban alakult meg azzal a céllal, hogy összefogja és egységesen képviselje a Vajdaság területén létrejött magyar agrárregyesületeket, és azok érdekeit a különböző fórumokon.

A Szövetség a Vajdaságban hét községet átfogó úgynevezett falugazdász hálózatot épített ki a 2008. évtől kezdve. A kapcsolattartó, információátadó és érdekvédelmi szerepkörön belül a falugazdász hálózat községi irodáiban a falugazdászok felvállalták a gaz-

daságok bejegyzési jogszabályokkal kapcsolatos ügyintézését, tájékoztatását, tanácsadását, az agráriumot érintő pályázati, eszközbeszerzési, terményértékesítési lehetőségek figyelését és az azokról való időbeni tájékoztatást és tanácsadást, a szövetséghez tartozó községi agráregyesületek szervezési és egyéb ügyeinek intézését stb. Kezdetben 10 településen nyílt falugazdász iroda, ahol a magyar termelőknek (sok településen nem beszéltek az állam nyelvét), információt és segítséget nyújtottak a helyi falugazdászok.

A Szövetségnek 46 tagszervezete van az egész Vajdaság területén, közel 5000 magyar termelő tartozik ezekhez a gazdaszervezetekhez és így a Szövetséghez. A szervezet központi irodája koordinálja a tagszervezetek munkáját. Négy irodát tudott a szervezet újraindítani Palicson, Zentán, Magyarkanizsán és Topolyán egy rövidebb időtartamra. A terepen levő helyi irodák önállóan működnek a helyi viszonyoktól és adottságoktól függően, azzal az alapvető céllal, hogy segítsenek a községi egyesületek működésében is.” (<http://www.vgazda.com/>)

„Magyarkanizsa község Agrár Unióját 2009 őszén alakította 11 mezőgazdasági civil szervezet. Megalakulásának célja, hogy egységesen képviselje Magyarkanizsa mezőgazdaságának érdekeit.” (<http://www.agrarunio.rs/>)

Sajnos az érdekképviseletet ellátni kívánó szervezetek egyelőre nem tudnak erélyes érdekérvényesítéssel élni a szakpolitika irányába. A minőségi kormányzati kapcsolat hiányát jól tükrözi az a tény, hogy a Mezőgazdasági és Környezetvédelmi Minisztérium honlapján nem található egyetlen arra vonatkozó utalás sem, hogy léteznek mezőgazdasággal foglalkozó civil szervezetek, és azokkal létrejött állandó szakmai kapcsolat vagy párbeszéd.

Az információs társadalom és a civil szféra a Vajdaságban

A célirányos informatikai fejlesztések Szerbiában és a Vajdaságban a milosevicsi rendszer végnapjaira nyúlnak vissza, amikor 1999-ben megalakult Topolyán az első Teleház és a Jugoszláv Teleház Szövetség. A szervezet elnöke, a kezdeményezés mozgatója Verbászi András lett. A Teleház Szövetség és maga a teleház mozgalom az 1994-ben megalakult és azóta is sikeresen működő magyarországi példa mintájára jött létre.

Az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Ügynöksége (USAID), a DemNet és a Magyar Teleház Szövetség javaslatára, 2000-ben 692 ezer dolláros támogatást biztosított Szerbiában a teleházak létesítésére. Ez volt az első olyan program, amely egy sikeres magyarországi példa külföldi elterjesztését célozta meg. A program keretében 66 Teleház és 32 Telekunyó jött létre. A támogatás nagyobb részéből 66 teleház informatikai és telekommunikációs, valamint irodatechnikai felszerelését sikerült megvásárolni, de az új teleházak 9 hónapos működési költségét is fedezni tudták belőle. A megmaradt közel 250 ezer dollár elsősorban a leendő teleházvezetők képzésére, a monitoring és mentor-szolgálat működtetésére, a Szerbiai Teleház Szövetség megerősítésére, valamint a projekt lebonyolításának fedezetére szolgált (Fazekas 2014).

A 9 hónapos támogatási ciklus lejártá után a Teleházak egy része anyagi problémákkal szembesült, de megpróbálták kihasználni a korlátozott pályázati forrásokat, mindemellett az ECDL (European Computer Driving Licence – Európai Számítógép-használói Jogosítvány) és EBCL (European Business Competence License – Egységes Európai Gazdasági Oklevél) képzések szervezéséből sikerült még bevételhez jutniuk, amellett, hogy megfizették a számítógép- és internethasználatot. A hálózat a későbbiekben a közösségi programok és az adott településen élők életminőségének javítását tűzte ki célul. Szerbiában ezek a fejlesztések a demokratikus változásokkal párhuzamosan mentek végbe.

A következő jelentős fejlesztés a magyarországi Informatika és Hírközlési Minisztérium által meghirdetett *Szülőföldön az információs társadalomban, eMagyar-pontok* című pályázata volt, amelyben szerbiai részről partnerként jelent meg a Magyar Nemzeti Tanács. Ebben a projektben, a 2006-os év közepéig, 33 eMagyar pont létesült, amely elsősorban a kisebb települések és a szórványban élő vajdasági magyarság internet-hozzáférést hivatott biztosítani. Emellett a tájékoztatás és a magyar–magyar gazdasági együttműködés is hangsúlyosan szerepelt a programban.

A következő időszakban, az internet és a hálózati lehetőségek jelentős térhódításának következtében, ezen intézmények jelentősége csökkent, ezzel egy időben pedig a magyarországi minisztériumok átszervezésének és a politikai helyzet megváltozásának következtében az anyaország támogatáspolitikája is. Célrányos informatikai támogatások már nincsenek, a Bethlen Gábor Alap azonban a *Magyar Kultúráért és Oktatásért* elnevezésű központi és regionális pályázatán számos olyan pályázatot bíralt el pozitívan, mellyel informatikai képzéseket vagy eszközfejlesztést támogatott. Az ilyen jellegű tevékenység támogatásában a Vajdasági Autonóm Tartomány különböző titkárságai is részt vesznek. A legutóbbi célrányos pályázatot a Tartományi Gazdasági, Foglalkoztatási és Nemi Egyenjogúsági Titkárság hirdette meg 2015-ben a különböző oktatási formák információs társadalmon belüli népszerűsítésére.

A Vajdaságban az e-Régió az egyetlen olyan szervezet, mely kizárólag informatikai jellegű tevékenységgel foglalkozik.

Az e-Régió (szerbül: e-Регииа, angolul: e-Region) civil szervezet 2009. december 12-én alakult meg Szabadkán, határozatlan időre, elnöke pedig Námesztovszki Zsolt lett. A szervezet célja az informatikai írástudás, valamint a specifikus IKT kompetenciák fejlesztése. Tevékenysége kiterjed az egész Kárpát-medencére.

A szervezet társszervezőként jelentős szerepet játszott az ECDL tanfolyamok szervezésében (2009 és 2011 között). A képzés az Európai Unió által támogatott, egységes európai számítógép-használói bizonyítvány megszerzésére irányul, amely nem elsősorban az informatikai, hanem a felhasználói ismereteket, az informatikai írástudás meglétét hivatott igazolni (<http://njszt.hu/ecdl/rolunk>). Az ECDL képzés 2009 és 2011 között örvendett nagy népszerűségnek. A civil szervezet szervezésében 21 helyszínen 268 személy fejezte be az ECDL Start modult, ebből 33-an az ECDL Core elismervényt is megszerezték.

Az e-Régió az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karával közösen szervezi meg az akkreditált pedagógus-továbbképzést és különböző szakmai előadásokat, amelyben tevékenyen részt vesz a szervezet tagsága is. Ezek:

- Web 2.0-ás eszközök lehetőségei az oktatásban, mint a Google Drive dokumentumok, MOODLE, Prezi prezentációk, WordPress honlapok. A 12 órás képzést a 2014/2015-ös iskolaévben akkreditálták először, melynek sikerességét jól mutatja, hogy az eddigi három alkalom során 113 magyar anyanyelvű pedagógus végezte el.
- Gyakorló pedagógusok képzése az interaktív tábla használatára. E képzés a 2009/2010-es iskolaévtől akkreditált pedagógus-továbbképzés formájában kerül megszervezésre. A továbbképzés kétnapos és 12 órából áll. Eddig 12 alkalommal szervezték meg, amit 247 pedagógus végzett el sikeresen, 95-en szerb nyelven.

Az IKT az oktatásban konferenciát az e-Régió tagsága szervezi és az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karán kerül megszervezésre. A rendezvény egyedülálló és hiánypótló, mivel egyesíti a tudományos kutatással, fejlesztésekkel foglalkozó szakembereket a közoktatásban tevékenykedőkkel, ami egy nagyon interaktív, tartalmas kommunikációt eredményez. A konferencia hivatalos nyelve a magyar, a szerb és az angol, ezért az egész régióból látogatják a különböző szakemberek. A rendezvényt eddig két alkalommal szervezték meg, és az itt elhangzott előadásokból készült kötetben 2014-ben 36 szerző 24 tanulmánya, 2015-ben pedig 81 szerző 56 munkája jelenhetett meg.

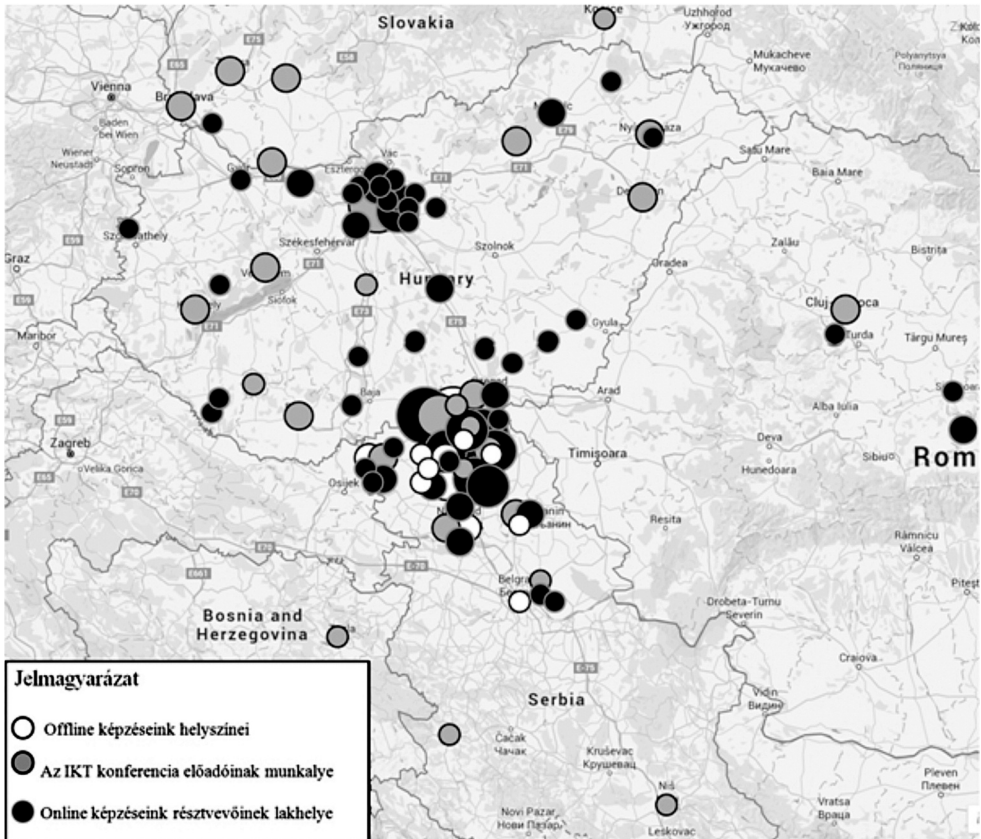
A tevékenységük még hatékonyabb kiterjesztéséhez az online oktatási formát választották, konkrétan a MOOC szervezésű kurzusokat. A *Massive open online course* (MOOC) (magyarul: tömeges nyílt online kurzusok) az online tanítás és tanulás legújabb vívmányai (Liyanagunawardena et al. 2013). Ezek az egyetemi kurzusok nyilvánosak és elérhetőek az egész világ számára. Nincsenek előfeltételeik, és általában térítésmentesek (Fini 2009; Adams et al. 2013; Stewart 2013; Allen–Seaman 2014). Ezek a rendszerek a rugalmas tanulást bárhol és bármikor, valamint a rendszerbe történő változatos feladatok integrálását teszik lehetővé. Minden egyes kurzus felépítése különböző. A tananyag a szükségletek és az oktatók döntésének függvényében alakul (Soffer–Cohen 2014). A 2015-ös év során a szervezet tagsága 2 projekt keretén belül 3 MOOC-ot dolgozott ki és valósított meg (Tudatos és biztonságos internethasználat 1., A PHP-programozás alapjai és Tudatos és biztonságos internethasználat 2.). A három kurzusra összesen 362 tanuló jelentkezett, és amellett, hogy jelentős mennyiségű magyar nyelvű oktatóanyagot sikerült elkészíteni, megvizsgálták az online tanulás jellegzetességeit, mely során számos, sikerességet meghatározó faktort sikerült feltárni.

A civil szervezet tagsága elsősorban pedagógusokból áll, akik nagy része informatikai jellegű tárgyakat oktat a köz- vagy felsőoktatásban, illetve olyan pedagógus, aki otthonosan mozog ezeken a területeken. Ahogy a célokból és a feladatokból is látszik, a tevékenységét az oktatás és a tudomány kettőssége, valamint a lentről szerveződő műhelyjelleg határozza meg. Ebben az esetben, az erdélyi tapasztalat és a szerző felosztása megegyezik a vajdasági példával: *„Attól függően, hogy milyen társadalmi körülmények között jön létre a tudás, beszélhetünk magyar tudományról, erdélyi magyar tudományról és erdélyi magyar civil tudományról. Civil abban az értelemben, hogy nem az állam által*

(fentről) kialakított intézményi keretekben, hanem közösségi szándékot követve, közösségi alapon (lentről) szerveződő műhelyekben jön létre ismeret és tudás.” (Bodó 2014:7)

A szervezet tevékenységének nagy részét magyar nyelven valósítja meg, ezért a működéséhez és a programok megvalósításához szükséges anyagi források jelentős része az anyaországból érkezik. Az e-Régió különböző programjainak helyszínét a 2. ábra mutatja be. A körök nagysága arányos a résztvevők számával.

2. ábra. Az e-Régió különböző programjainak helyszíne

Forrás: Google Maps, MAPCITE Excel Add-Inn.

Összefoglalás/Megállapítások

A tanulmány elsődleges célja a vajdasági magyar civil szféra ismertetése, az elméleti alapok, a jogi háttér és az általános áttekintésen túl, konkrét példákon, vagyis a mezőgazdasággal és az információs társadalommal kialakított kapcsolatokon keresztül.

Következtetésként megállapíthatjuk, hogy a vizsgált egyesületek a legtöbb esetben kislétszámú tagsággal rendelkeznek, tehát e közeget főként kis és közepes méretű szer-

vezetek alkotják. A tagságra a középkorúak felülreprezentáltsága jellemző, és állandó problémaként találkozhatunk az utánpótlás hiányával. A tevékenységi kör legtöbb esetben összefügg a szervezet vezetőjének képességeivel és hozzáállásával, ami a főállású alkalmazott hiányával magyarázható. Működésük zökkenőmentessége szinte kizárólag az önkéntes tagság önfeláldozó munkájának köszönhető. A vajdasági magyar civil szektor legjellemzőbb problémája a folytonosság, a környezeti változásokhoz való alkalmazkodás és a fenntarthatóság hiánya. A finanszírozási nehézségek, a szervezeti tagok és a célcsoport passzivitása ellenére fő célkitűzésük egy aktív ön- és közösségszervező bázis kiépítése.

„Nekünk az lenne a lényeg, a szervezetnek, hogy felépüljön, hogy ezek a fiatalok, akik benn vannak a szervezetben, az aktív tagok, a vezetéssel, mentorálással, önmagukat fejlesszék egy olyan szintre, hogy közösségszervezők tudjanak lenni. Évek óta ismerjük ezt a problémát, és próbáljuk megoldani. Olyan közösségszervezőkre van szükség, akik mikor akármit is befejeznek, és hazamennek a saját környezetükbe, ott ezt a tudást és képességeket tovább tudják adni és mozgatni. Úgy gondolom, hogy a fiatalokat közvetlenül csak a diákszervezet nem fogja tudni katalizálni.” (hallgatói-oktatási kötődésű szervezet)

A vajdasági magyar lakosság nagy része mezőgazdasággal foglalkozik, civil összefogás azonban a politikai érdekérvényesítés biztosítására még nem alakult ki. Bár a Vajdasági Agráregyesületek Szövetsége és Magyarkanizsa Község Agrár Uniója ilyen szempontból hiánypótló tevékenységet végez, működésüket az információ és a kormányzati kapcsolatok hiánya hátráltatja.

Az informatikai fejlesztések szélesebb körű elterjedésére az országban zajló demokratikus változásokkal párhuzamosan nyílt lehetőség. E tevékenység az Amerikai Egyesült Államok pénzügyi és Magyarország által nyújtott tapasztalati segítséggel valósulhatott meg. A tanulmány egy konkrét informatikai jellegű civil szervezet munkájába is bepillantást nyújt, amely a fent említett alapokra épül, tevékenységével ugyanakkor túlmutat a helyi célokon. Online kurzusainak köszönhetően, melyek helytől és időtől függetlenül követhetőek, nemzetközileg is fontos szerepet tölt be.

Ezek lennének a legfontosabb szempontok és megállapítások, melyek segítségével átfogó képet adhatunk a vajdasági magyar civil szféráról, és annak működéséről. Természetesen a kép csak akkor teljes, ha a vizsgálat több aspektusból is körüljárja a szemléltetni kívánt témát, így erre törekedve állítottuk szembe egymással a nehézségeket az elért eredményekkel, és próbáltuk a hangsúlyt a szervezetek problémái helyett inkább a jövőképre helyezni. Mert bár minden egyesület helyzete küzdelmes, vezetőit mégis a pozitív szemléletmód jellemzi, ami a fennmaradás tekintetében elegendhetetlen.

Irodalom

Allen, Elaine–Seaman, Jeff (2014): *Grade change: Tracking online education in the United States*. Babson Survey Research Group and Quahog Research Group, LLC.

Ágyas Réka (2014): *Délvidéki fiatalok kihívásai ifjúsági kötődésű szervezetek képviselőjének szemszögéből*. Kézirat

Bodó Barna (2014): Erdélyi magyar civil tudomány. *Civil Szemle*, XI., (3), 7–26.

- Fábrí István (2005): A kisebbségi magyar közösségek kulturális intézményrendszere. *Magyar Tudomány*, 2. 200–215.
- Fazekas Róbert (2014): *A bácskossuthfalvi teleház a szerbiai Teleházmozgalomban. Teleházak a Kárpát-medencében.* Szeged: Alapítvány a Közösségi Hálózatokért.
- Finj, Antonio (2009): The technological dimension of a massive open online course: The case of the CCK08 course tools. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 10, (5), 74–96.
- Gruber Enikő (2014): *Célkeresztben a délvideki ifjúsági szervezetek.* Kézirat
- Liyanagunawardena, Tharindu–Adams, Andrew–Williams, Shirley (2013): MOOCs: A systematic study of the published literature 2008–2012. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 14., (3), 202–227.
- Kis Krisztián–Kocsis-Nagy Zsolt (2010): Civil aktivitás és társadalmi részvétel – A Hódmezővásárhelyi kistérség non-profit szektorának vizsgálata megyei, regionális és országos kitekintéssel. *Területi Statisztika*, (5), 530–550.
- Milivojević, Zdenka (2006): *Civilno društvo Srbije, Potisnuto tokom 1990-ih* – U potrazi za legitimitetom, prepoznatljivom ulogom i priznatim uticajem tokom 2000-ih, Beograd.
- Republički Zavod za Statistiku (2013a): *Popis poljoprivrede, 2012.* Beograd: Poljoprivreda u Republici Srbiji.
- Republički Zavod za Statistiku (2013b): *Statistički godišnjak Srbije, 2013.* Beograd.
- Republički Zavod za Statistiku (2014): *Statistički godišnjak Srbije, 2014.* Beograd.
- Republički Zavod za Statistiku (2015): *Statistički godišnjak Srbije, 2015.* Beograd.
- Soffer, Tal–Cohen, Anat (2014): Implementation of Tel Aviv University MOOCs in Academic Curriculum: A Pilot Study. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 16., 80–97.
- Stewart, Bonnie (2013): Massiveness + openness = New literacies of participation? *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 9., (2), 228–238.
- Ustav Republike Srbije (2006): Službeni Glasnik RS, br. 98/2006.
- Vasa László (2013): Civil szervezetek rendszere, szerepe a magyar agráriumban. *Civil Szemle*, X., (2), 25–37.
- VMCS–Magyar Nemzeti Tanács (2012): *Vájdassági Magyar Civil Stratégia 2012–2018.* Szabadka.
- Zakon o udruženjima (2009): Službeni Glasnik RS, br. 51/2009. Beograd.
- Zakon o udruženjima (2011): Službeni Glasnik RS, br. 99/2011. Beograd.

Internetes hivatkozások

- <http://www.agrarunio.rs/>
- <http://www.emagyar.net/>
- http://www.idkm.org/tanulmanyok/TANULMANY_FV_02_NY.pdf
- <http://www.mnt.org.rs/55-Civil-Konzultativ-Testulet>
- <http://www.njszt.hu/ecdl/rolunk>
- http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_udruzenjima.html
- http://www.puma.vojvodina.gov.rs/dokumenti/Madjari/Jogszabalyok/torveny_az_egyesuletekről.pdf
- <http://www.vgazda.com/>

Jegyzetek

- 1 Kb. 800 euró.
- 2 Kb. 4000 euró.
- 3 Ágyas 2014; Gruber 2014: a kvalitatív kutatás alapját félig strukturált interjúk adták, amelyek 2014 tavaszán készültek a Délvidéken. Az interjúk során elsődlegesen a szervezetek elnökeit kerestük fel, ám ha az első számú vezető nem ért rá, abban az esetben az alelnökökhöz, illetve az operatív vezetőkhez fordultunk. Kutatásunkban az ifjúsági szervezeteket kétféleképpen definiáltuk: 1. olyan szabad társulásokként, amelyek vezetői, képviselői és/vagy aktív tagjai a célcsoport tagjainak vallják magukat, és/vagy 2. amelyek nem feltétlenül rendelkeznek fiatal vezetői réteggel, de tevékenységeiket a fiatalok érdekében fejtik ki.

Szügyi Éva 1982-ben született Zentán. Jelenleg Adán él. Okleveles közgazdász. Diplomát az Újvidéki Egyetem Szabadkai Közgazdasági Karán szerzett 2008-ban. Tanulmányait a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán folytatta 2009-től, a Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskolában, mint PhD. hallgató. Kutatásterülete: szerbia regionális fejlődése, humánerőforrás, oktatáskutatás, regionális fejlesztés. Kutatásait a Szabadkai Regionális Tudományi Társaság és a szabadkai Magyarságkutató Tudományos Társaság keretei között folytatja.

E-mail: eva.szugyi12@gmail.com

Réka Ágyas—Enikő Gruber—Hajnalka Kovács Sárkány—Zsolt Námesztovszki—Éva Szügyi

Focus on the Vojvodina's Hungarian civil society – successes and difficulties of self-organizations

The aim of this paper is to analyze the civil societies focusing primarily on the current situation, but also providing a historical overview. These organizations were analyzed from a minority point of view, and the same is valid for the Serbian legislation, as well, though their activities are defined by their minority status and connection to Hungary. The research sets out from theoretical basics, followed by a detailed empirical study using the experiences of anonymous political, cultural, educational, religious and outright civil associations with the aim of presenting an accurate image of the challenges that these NGOs face. Furthermore, the paper also introduces specific organizations whose operation is significantly influenced by the standard of living of the local Hungarians; these are organizations working in the field of agriculture and teaching informatics. A large part of Vojvodina's population works in agriculture, thus one of the main tasks is to provide adequate advocacy for them. The other target organization is active in the field of informatics, given that the current, but also the future society is most certainly an information society, where online devices will help bridge any geographical distances, so supporting their spreading is important.

Keywords: civil society, minority, Vojvodina, young people, Hungarian, agriculture

Réka Ágyas was born in 1988 in Subotica, Yugoslavia (Serbia). She graduated at University of Pécs Faculty of Humanities Sociology Department. After the successful BA studies she continued studying at Corvinus University of Budapest, where she specialized Economics and Organizations Sociology at master level. Currently, she teaches sociology and constitutional and civil law at high schools in Serbia. Beside teaching she takes an active part in NGO sector and she works as a young, independent researcher. She creates and conducts social science and sociological surveys and takes a part in other related projects. She is a member of The Scientific Association for Hungarology Research (from 2011) Co and Organization of Vojvodina Hungarian PhD Students and Researchers (from 2012).

E-mail address: agyasreka@gmail.com

Enikő Gruber was born in 1985, in Zenta. She graduated in 2009 at the University of Novi Sad, Faculty of Humanities, her major was Hungarian language and literature. Currently she has been studying at the Eötvös Loránd University of Budapest. She is a PhD aspirant at the Doctoral School of the History of the Cultural History Doctoral Programme. Her research topic focuses on the development of the identity of the Hungarian minority living on the northern part of Serbia.

E-mail address: gruber.eniko.85@gmail.com

Hajnalka Kovács Sárkány was born in Senta (Republic of Serbia, Vojvodina) at April 14, 1973. Following secondary education, she applied to and was admitted at the Faculty of Engineering-University of Szeged. She was graduated as MSc in food science and technology in 2010. She continued her studies at the University of Debrecen, and finished her PhD studies in 2015. Her scientific field is agriculture-food sciences. The title of her doctoral thesis was: The quality management and food safety preparedness of the small and medium sized food industry enterprises in Serbia, before the EU accession. Since 2007 she is co-instructor at the Corvinus University of Budapest in Senta, in the field of Marketing and Quality management. Since 2013 she has been working at the company European-cert doo. In 2015 she became external member of the Hungarian Academy of Sciences.

E-mail address: hajnalka.kovac@gmail.com

Zsolt Námesztovszki was born in Subotica (Republic of Serbia, Vojvodina) in August 14, 1981. Following secondary education, he applied to and was admitted at the Teacher Training Faculty Sombor University of Novi Sad. He continued his studies at the Technical Faculty "Mihajlo Pupin", specializing in IT in education. He finished his PhD studies at the Technical Faculty "Mihajlo Pupin", in the scientific field of IT in education in 2013. The title of his doctoral thesis was: Analysis of the effects of applying educational software tools among pupils and the Teachers' motivation level in primary schools. He has been working at the Hungarian Language Teacher Training Faculty since 2006, the foundation of the faculty. Since 2008 he has been an authorized teacher and tester for ECDL courses. Since 2013 he has been working at the Eötvös Loránd University, Faculty of Education and Psychology in Budapest. In 2013 he became an external member of the Hungarian Academy of Sciences.

E-mail address: zsolt.namesztovszki@magister.uns.ac.rs

Éva Szügyi was born in 1982 in Senta. She lives in Ada. She has economic degree. She graduated in 2008 in the University of Novi Sad, Faculty of Economics Subotica. She continued her educations in the University of Pécs, Faculty of Economics, Doctoral School of Regional Policy and Economics. She does research on the following areas: regional development of Serbia, educational situation of the hungarian minority in Vojvodina, human resources in Serbia. She does research as a member of the Regional Science Association of Subotica and Hungarians Scientific Research Association.

E-mail address: eva.szugyi12@gmail.com

CIVIL SZEMLE

LEGYEN 2016-BAN ELŐFIZETŐJE
a negyedévente megjelenő
Civil Szemlének!

RENDELJE MEG A CIVIL SZEMLÉT,
melynek előfizetési díja egy évre
3600 Ft

Előfizetés
Civil Szemle,
Erste Bank: 11600006-00000000-23902934

CIVIL SZEMLE
szerkesztősége

www.civilszemle.hu
Levelezési cím
1137 Budapest, Pozsonyi út 14. II/9.

Kérjük, megrendelését (amely tartalmazza a nevet, postázási címet
és a befizetés igazolását) – a gyorsabb ügyintézés érdekében – küldje be a
civilszemle@gmail.com
e-mail címre

■ „A jól működő hatalommegosztás helyreállítása, de még a népszavazás sok gyakorisága sem oldja meg a demokratikus deficitet, a részvétel hiányát, hiszen a választás után hazaküldött emberek az új rendszert sem fogják a magukénak érezni. Ez a modell már többször befuccsolt, bár kétségtelenül sokkal nehezebb az embereket visszahívni a politika teljes világába és a részvételi demokrácia új, befogadó intézményrendszerét kialakítani. A közvetlen demokrácia maga sem elég, mivel a demokrácia 'elemi iskolája' az eseményeken és a tüntetéseken keresztül a tartós társadalmi mozgalmak intézményesüléséhez, egyesületi szektorához kell, hogy vezessen. A valódi részvételi demokráciához ugyanis nemcsak a makrodemokrácia szintjeit kell kiteljesíteni, hanem a közép- és mikrodemokrácia horizontális szintjeit ki kell nyitni minden irányban, hogy az emberek minden intézményes szinten elfoglalhassák a köztereket.”

(Ágh Attila)

■ „Magyarországon évtizedek óta egyre sürgetőbb az igény arra, hogy a leghátrányosabb helyzetű csoportok problémáit kezeljük. Ez azonban elképzeléseink szerint csakis átfogó és szektorokon átívelő megoldások alkalmazásával érhető el. A civil szervezetek szerepe ebben a munkában kiemelkedő, hiszen a hátrányos, kirekesztett társadalmi csoportok érdekében eredményesen lépnek fel programjaikkal, megoldási javaslataikkal. Hatékonyságuk a civil működés sajátosságaiban rejlik, általában nem központi formában, hanem helyi szinten szerveződnek, és standard megoldások alkalmazása helyett valós igényekre reagálnak. A civil munkának és sajátosságoknak a szerepe különösképpen jelentős az oktató-nevelő tevékenység területén, amely a hátrányos helyzet mérséklésének, kezelésének kiemelt terepe.”

(Gerencsér Balázs–Oprics Judit–Tanító Zsófia–Vagyas Fanni)

■ „Szerbia európai uniós irányultsága többek közt azt eredményezte, hogy az utóbbi években a szerbiai kisebbségi létben a civil szervezetek jelentősége felértékelődött, mivel az alapításukhoz mindössze három személy elegendő ... A bejegyzés folyamata néhány héten belül megtörténik és az ilyen alulról építkező kezdeményezések különböző rendezvények és programok megszervezését teszik lehetővé. Jelentőségük abban is megnyilvánul, hogy lehetőséget és jogi alapot nyújtanak a különböző tartományi, köztársasági, anyaországi és uniós forrásokra történő pályázásra. ...

■ A vajdasági magyar civil szektor legjellemzőbb problémája a folytonosság, a környezeti változásokhoz való alkalmazkodás és a fenntarthatóság hiánya. A finanszírozási nehézségek, a szervezeti tagok és a célcsoport passzivitása ellenére fő célkitűzésük egy aktív ön- és közösségsszervező bázis kiépítése.”

(Ágyas Réka–Gruber Enikő–Kovács Sárkány Hajnalka–
Námesztovszki Zsolt–Szügyi Éva)

Ára 900 Ft

ISSN 1786334-1

9 771786 334009